

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum haec sit forma sacramenti, scilicet Hoc est corpus meum. — (5 p., qu. 78, art. 1 et 2.)

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod haec non sit forma consecrationis panis: *Hoc est corpus meum*. Sacramenta enim habent efficaciam ex institutione divina. Sed Dominus instituens hoc sacramentum non consecravit his verbis, sed post consecrationem et fractionem haec verba protulit; unde dicitur Math. 26, 26: *Coenantiis illis accepit Jesus panem, et benedixit, et fregit, deditque discipulis suis, et ait: Accipite et comedite; hoc est corpus meum*. Ergo in praedictis verbis non consistit forma consecrationis panis.

2. Praeterea, forma baptismi consistit in verbis quae dicuntur in ipso usu baptismi. Sed haec verba non dicuntur in usu eucharistiae, sed magis in sanctificatione materiae. Ergo in his verbis non consistit forma hujus sacramenti.

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod non tantum in his verbis consistat forma: *Hoc est corpus meum*. Sicut enim dicit Eusebius Emisensis (1), *invisibilis sacerdos visibiles creaturas in suum corpus convertit dicens: Accipite et comedite etc.* Ergo haec etiam est forma: *Accipite et comedite*.

2. Praeterea, illud quod non est de substantia formae, non debet interponi inter substantialia formae, in hoc sacramento, sicut nec in aliis. Sed inter haec verba in libris Romanis interposita invenitur haec conjunctio *enim*. Ergo hoc etiam est de forma, et non tantum verba praedicta.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod forma haec non sit conveniens. In forma enim sacramenti debet exprimi hoc quod in sacramento geritur per actum convenientem materiae, sicut in forma baptismi dicitur: *Ego te baptizo*; et in forma confirmationis: *Confirmo te chrismate salutis*. Sed non ponitur in verbis praemissis aliquid pertinens ad transubstantiationem, quae fit in hoc sacramento, panis scilicet in corpus Christi. Ergo non est conveniens forma.

2. Praeterea, dispensatur hoc sacramentum per ministros Ecclesiae, sicut et alia sacramenta. Sed in formis aliorum sacramentorum ponitur aliquid pertinens ad ministrum. Ergo cum in hac forma non ponatur actus ministri, videtur quod sit incompetentis.

QUAESTIUNCULA IV.

Uterius. 1. Videtur quod singulae partes inconvenienter ponantur. Hoc enim pronomen *hoc* demonstrativum est. Aut ergo importat demonstrationem ut conceptam, aut ut exercitam. Si ut conceptam, sic sumitur, res ut quaedam, et non ut habens ordinem ad rem aliam, ut si diceretur:

(1) Cujus nomine in Decret. refertur de Consec., dist. 2, cap. *Quia corpus paulo post initium*; sed Eucherii Lugdunensis potius esse jam notatum est (Ex edit. P. Nicolai).

Hoc pronomen hoc. Sed sanctificatio sacramenti non fit nisi per hoc quod verba formae ordinaruntur ad materiam ex intentione proferentis. Ergo secundum hoc non posset verbis praedictis fieri consecratio aliqua corporis Christi. Si autem importat demonstrationem ut exercitam; aut facit demonstrationem ad intellectum, aut ad sensum. Si ad intellectum, ut sit sensus: *Hoc*, idest significatum per hoc, *est corpus meum*; tunc iterum significatio verborum non refertur ad hanc materiam panis. Sed sacramenta significantur efficiunt; et de formis sacramentorum Augustinus dicit (tract. 80 in Joan.): *Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum*. Ergo adhuc per verba praedicta non fit transubstantiatio. Si autem facit demonstrationem ad sensum, ergo demonstrabit substantiam contentam sub illis speciebus sensibilibus. Sed illa substantia est panis, de quo non potest dici quod sit corpus Christi. Ergo non erit vera haec locutio: *Hoc est corpus meum*.

2. Praeterea, quod transit in aliquid, non est illud: quia omnis motus et factio est incontinenti, ut dicit Philosophus in 1 Phys. (text. 45). Sed verum est dicere quod haec substantia demonstrata fit corpus Christi vel transit in corpus Christi. Ergo non vere dicitur: *Hoc est corpus meum*.

3. Praeterea, signatum debet respondere signo. Sed panis est corpus homogeneum. Ergo significatio ejus est respectu alicujus partis homogeneae corporis Christi. Non nisi carnis: quia de ipsa dicit Dominus, Joan. 6, 35: *Caro mea vere est cibus*. Ergo potius dici debuit: *Haec est caro mea*, quam *Hoc est corpus meum*.

4. Praeterea, sicut dictum est, oportet quod hoc pronomen *hoc* faciat demonstrationem exercitam, ad hoc quod fiat consecratio corporis Christi ex hac materia. Sed non potest hoc esse, nisi quando demonstratio proferitur ex persona loquentis: quia si proferretur a recitante verba alterius, non faceret demonstrationem ad istam materiam, sed quasi materialiter sumerentur. Ergo oportet quod verba praedicta proferantur quasi ex persona sacerdotis ea enuntiantis. Sed panis non convertitur in corpus Christi. Ergo deberet dicere: *Hoc est corpus Christi*; et non: *Hoc est corpus meum*: quia hoc posset esse erroris materia.

QUAESTIUNCULA V.

Uterius. 1. Videtur quod verba quae circa formam dicuntur, non convenienter ponantur. Sicut enim Dionysius dicit in principio de divin. Nom., *non est audendum dicere aliquid de divinis praeter ea quae nobis ex sacris eloquiis sunt expressa*. Sed in Evangeliiis non legitur quod Dominus instituens hoc sacramentum in coena, oculos ad caelum levaverit. Ergo inconvenienter praemittitur: *Sublevatis oculis in caelum*.

2. Praeterea, in baptismo non licet fieri mutationem verborum etiam per verba ejusdem significationis, ut si loco (1) *Patris, Genitoris* poneretur. Sed in nullo Evangelio sunt haec verba: *Accipite et manducate*; sed *Accipite et comedite*. Ergo inconvenienter dicitur: *Manducate*.

3. Praeterea, in nullo Evangelio ponitur *omnes*.

(1) *Al.* ut pro loco: *item* ut loco.

Ergo videtur quod praesumptuosum fuit addere.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam questionem, quod per formam cujuslibet sacramenti oportet quod exprimat hoc in quo substantia sacramenti consistit; sicut in forma baptismi ablutio exprimitur, qua baptismi perficitur sacramentum. Tota autem perfectio hujus sacramenti in ipsa materiae consecratione consistit, quae est per transubstantiationem panis in corpus Christi: et hanc transubstantiationem exprimunt verba haec: *Hoc est corpus meum*; et ideo haec verba sunt forma hujus sacramenti.

Ad primum ergo dicendum, quod circa hoc est quadruplex opinio.

Quidam enim dixerunt, quod Christus, qui habebat potestatem excellentiae in sacramentis, absque omni forma virtute divina confecit, et postea verba protulit, sub quibus alii deinceps consecrarent (1); et hanc opinionem tangit Innocentius (2), dicens: *Sane dici potest, quod Christus virtute divina confecit, et postea formam expressit sub qua posterius benedicerent*. Sed hoc non videtur conveniens: quia in textu Evangelii dicitur: *Benedixit*, quod aliquibus verbis factum est. Innocentius autem loquitur opinionem narrando, vel tangendo ordinem quo virtus consecrationis a Christo, in quo primo erat, ad verba derivata est.

Et ideo alii dicunt, quod confecit quidem sub aliqua forma verborum, non autem sub his, sed sub aliis verbis ignotis. Sed hoc etiam videtur inconveniens: quia sacerdos his verbis conficiens ea profert ut tunc a Christo prolata; unde si tunc eis non fiebat confectio, nec modo fieret.

Et ideo alii dicunt, quod confecit sub eisdem verbis, sed ea bis protulit: primo tacite, cum benedixit; secundo aperte, cum distribuit, ut formam consecrandi aliis traderet. Sed hoc etiam videtur inconveniens: quia non proferuntur a sacerdote consecrante in persona Christi, ut in oculo prolata: non enim benedixit dicens: *Hoc est corpus meum*, sed dedit dicens: *Accipite etc.*

Et ideo alii dicunt, et melius, quod Christus ea semel tantum protulit, et eis semel prolatis consecravit, et formam consecrandi dedit. Hoc enim participium *dicens* non importat concomitantiam solum ad hoc verbum *dedit*, sed ad hoc cum aliis praedictis, ut sit sensus: Dum benedixit et fregit, et dedit discipulis, haec verba protulit: *Accipite etc.* Vel, secundum quosdam, Evangelista non observat ordinem verborum quo a Domino fuerunt prolata; ordo enim fuit talis: *Accipit panem, et benedixit, dicens: Accipite etc.* Sed primum melius est.

Ad secundum dicendum, quod perfectio aliorum sacramentorum consistit in usu materiae, istius autem in materiae consecratione; et ideo forma etiam in aliis sacramentis est in verbis quae dicuntur in usu sacramenti; in hoc autem forma sacramenti est in verbis quae dicuntur in consecratione materiae consecratae.

Solutio II. Ad secundam questionem dicendum, quod in hoc sacramento, sicut in aliis, duo sunt; scilicet consecratio materiae, et usus materiae consecratae; et haec duo per verba Domini exprimuntur. In hoc enim quod dicitur, *Accipite et man-*

(1) *Al.* consecrabant.

(2) Lib. 4 de Mysteriis missae, cap. 6 (Ex edit. P. Nicolai).

ducate ex hoc omnes, praecipitur usus sacramenti; in hoc autem quod dicitur, *Hoc est corpus meum*, traditur materiae consecratio. Et quia consecratio materiae est ad usum fidelium, ideo usus praemittitur in institutione sacramenti, quamvis sequatur in executione: quia finis est prior in intentione et cognitione, et ultimus in operatione. Sed quia, ut dictum est, usus materiae in hoc sacramento non est de essentia sacramenti, sicut in aliis; ideo illa verba quae ad usum pertinent, non sunt de forma, sed tantum illa quae ad consecrationem materiae pertinent, scilicet, *Hoc est corpus meum*.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis sacramenti usus non sit de essentia sacramenti, est tamen ad completum esse ipsius, in quantum pertingit ad hoc quod institutum est; et ideo quandoque dicitur esse de forma non solum illa quae pertinent ad consecrationem, sed etiam illa quae pertinent ad usum; et sic loquitur Ambrosius et Eusebius (Eucherius) et Magister in litera.

Ad secundum dicendum, quod haec conjunctio *enim* importat ordinem consecrationis ad usum materiae consecratae; et ideo sicut verba quae pertinent ad usum, non sunt de forma, ita nec praedicta conjunctio. Apponi autem debet secundum usum Romanae Ecclesiae, quae a beato Petro initium sumpsit. Nec est simile de hoc sacramento et de aliis. Verba enim formae hujus sacramenti proferuntur a ministro in persona Christi quasi recitative; et ideo oportet apponere continuationem ad recitationem praemissam, quam facit conjunctio *enim*. Aliorum autem sacramentorum formae ex persona ministri proferuntur; et ideo non oportet interponere aliquid quod non sit de forma ratione continuationis, cum absolute proferantur.

Solutio III. Ad tertiam questionem dicendum, quod minister in sacramentis dupliciter operatur. Uno modo ut verba (1) pronuntians; alio modo actum aliquem exteriorem exercens, ut in baptismo patet; et utrumque istorum est sacramentalis causa ejus quod divina virtute, quae in sacramentis latet, perficitur. Causa autem sacramentalis significando efficit; unde in illis sacramentis in quibus utroque modo minister operatur, oportet quod verba prolata significant actum exercitum, et actus exterior significet interiorem effectum, ut in baptismo patet: quia ablutio exterior, quam verba formae exprimunt, significat interiorem ablationem, quam divina virtus perficit in sacramento latens. Ubi ergo minister non operatur nisi verba pronuntians, oportet quod verborum significatio immediate ad hoc quod efficitur, referatur; in hoc autem sacramento, ejus perfectio in ipsa materiae consecratione consistit, non habet minister actum nisi pronuntiatione verborum, sicut nec in aliqua alia materiae sanctificatione. Unde oportet quod verba formae significant hoc quod virtus divina in secreto facit; hoc autem est esse corpus Christi sub speciebus illis; et ideo haec est conveniens forma in sacramento: *Hoc est corpus meum*, quae hoc quod dictum est, significat.

Ad primum ergo dicendum, quod in hoc sacramento non geritur aliquid a ministro quod sit de essentia sacramenti, sicut erat in baptismo; unde oportet quod verba significant illud tantum quod divina virtute geritur. Omne autem faciens causat

(1) *Al.* verbo.

ipsam factionem in hoc quod factum est; nec oportet esse assimilationem factionis ad facientem, sed facti ad facientem, quia ad hoc est intentio facientis. Sicut autem in operibus artis et naturae requiritur inter faciens et factum similitudo secundum formam naturalem et artificialem; ita in causis sacramentalibus requiritur assimilatio vel repraesentatio per modum significationis; unde verba prolata in hoc sacramento non debent signare ipsam factionem vel transubstantiationem ut in fieri, sed ut in factum esse; unde haec non esset conveniens forma huius sacramenti: *Hoc fit corpus meum*; quia per hoc non significatur aliquid esse vel non esse; et similiter nec haec: *Hoc mutetur*, vel *transubstantietur in corpus meum*; quia non significatur esse vel non esse hoc, quod est principaliter intentum in hoc sacramento. Vel dicendum, quod alia verba signant agere et pati, et ita motum aliquem; et quia in transubstantiatione non est motus aliquis, cum non sit subiectum commune, nec mutatio, quia terminus transubstantiationis est praexistens actu; ideo per nullum verbum congrue potuit tradi forma sacramenti huius, nisi per verbum substantivum.

Ad secundum dicendum, quod minister non habet actum exteriori in consecratione, in qua consistit essentia huius sacramenti; quamvis habeat actum exteriori in dispensatione, quae consequitur ad sacramentum; et ideo actus ministri in forma quae est de essentia sacramenti, poni non debuit.

Solutio IV. Ad quartam quaestionem dicendum, quod, sicut dictum est, verba formae transubstantiationem in suo termino signare debent, non secundum quod consideratur ut in fieri. Esse autem est terminus transubstantiationis, cuius extrema vel termini sunt duae substantiae; et ideo in verbis formae signantur duo termini transubstantiationis, et ipsa transubstantiatio prout est in suo termino per verbum essendi. In termino autem transubstantiationis substantia quae erat terminus a quo, non manet quantum ad naturam speciei, sed solum quantum ad accidentia, quibus eius individuatio cognoscebatur; sed substantia quae est terminus ad quem, in termino transubstantiationis continetur in sacramento integre, et quo ad naturam speciei, et quo ad accidentia propria; et ideo ex parte termini a quo, non ponitur illud quod (1) significaret naturam speciei, sed pronomen demonstrativum, quod signat individuationem per accidentia, prout cadunt sub sensu: ex parte autem termini ad quem, ponitur nomen designans naturam speciei, et pronomen non demonstrativum huius substantiae prout est sub sacramento, sed prout est Christi in propria specie visibilis, quia sic verba formae pronuntiavit. Unde patet quod congrue in his verbis quatuor forma consistit: *Hoc est corpus meum*.

Ad primum ergo dicendum, quod circa hoc est multiplex opinio.

Quidam enim dicunt, quod hoc pronomen *hoc* nullam demonstrationem facit, quia sumitur materialiter, cum verba illa recitative a sacerdote proferantur. Sed hoc non potest stare: quia secundum hoc verba illa nullum ordinem haberent ad materiam praesentem, et sic non fieret sacramentum. Augustinus enim dicit (tract. 80 in Joan.): *Acedit verbum ad elementum, et fit sacramentum*.

(1) Al. additur non.

Et praeterea eadem difficultas remanet de verbis istis secundum quod fuerunt ab ipso Christo prolata.

Et ideo alii dicunt, quod facit demonstrationem ad intellectum, et est sensus: *Hoc est corpus meum*; id est, per hunc panem vel per has species significatur corpus meum: vel, significatum per hoc, est corpus meum. Sed illud iterum stare non potest: quia cum in sacramentis non efficiatur nisi quod significatur virtute dictionum verborum, non fieret corpus Christi in altari secundum veritatem, sed secundum significationem tantum, quod est haereticum; vel verba praemissa non essent forma huius sacramenti. Nec potest dici quod intentio proferentis verba facit ut his verbis consecratur virtute divinitus collata: quia virtus data sacramentis consequitur significationem; et intentio ministri non potest ad alium effectum sacramenta (1) perducere, nisi qui eis significatur.

Et ideo alii dicunt, quod ly *hoc* facit demonstrationem ad sensum, et demonstrat panem non simpliciter, sed secundum quod est transubstantiatus in corpus Christi. Sed contra hoc est, quia panis transubstantiatus jam non est panis. Sed dum proferitur hoc pronomen *hoc*, nondum facta est transubstantiatio, quia jam alia verba non essent de essentia formae. Cum igitur non possit ad sensum demonstrari quod actu non subest sensui, non poterit praedicto modo demonstratio sumi; nisi dicatur, sicut alii dicunt, quia totus sensus locutionis et omnium partium eius referendus est ad ultimum instans pronuntiationis verborum, quia pro illo instanti pro quo res est, habet locutio veritatem; et est simile cum dicitur, Nunc taceo, Nunc bibo, si statim tacere vel bibere incipiat. Sed hoc iterum non potest stare: quia secundum hoc significatio horum verborum praesupponeret transubstantiationem iam factam: ergo virtute verborum non fieret. Et praeterea secundum hoc sensus huius locutionis erit: *Corpus meum est corpus meum*: quod quidem virtute horum verborum non fit.

Et ideo aliter dicendum, quod ea quae sunt in voce, proportionantur his quae sunt in anima. Conceptio autem animae duobus modis se habet. Uno modo ut repraesentatio rei tantum, sicut est in omnibus cognitionibus acceptis a rebus; et tunc veritas conceptionis praesupponit entitatem rei sicut propriam mensuram, ut dicitur in 10 Metaph. (text. 3°); et per modum huiusmodi conceptionum se habent locutiones, quae causa significationis tantum proferuntur. Alio modo conceptio animae non est repraesentativa rei, sed magis praesignativa, sicut exemplar factivum, sicut patet in scientia practica, quae est causa rei; et veritas huius conceptionis non praesupponit entitatem rei, sed praecedit ipsam naturaliter quasi causa, etsi simul sint tempore; et ad hunc modum se habent verba praemissa, quia sunt significantia et factiva eius quod significatur. Unde veritas et significatio huius locutionis praecedit naturaliter entitatem rei quam signat, et non praesupponit ipsam, quamvis sit simul cum ipsa tempore, sicut causa propria cum proprio effectu. Sed quia significatio et veritas locutionis, quae est simul tempore cum transubstantiatione, consurgit ex consignificationibus partium successive prolatarum; ideo oportet quod dictio ultimo prolata compleat significationem locutionis, sicut differentia

(1) Al. sacramenti.

specificae; et simul cum significatione fiat entitas rei; et per consequens significationes primarum partium praecedant transubstantiationem, quae quidem non successive fit, sed in instanti ultimo per significationem locutionis iam perfectam. Sic ergo hoc pronomen *hoc* neque demonstrat terminum ad quem transubstantiationis determinat, quia iam significatio locutionis praesupponeret entitatem rei significatae, et non esset causa ejus; neque iterum demonstrat terminum a quo determinate, quia ejus significatio impediret veritatem significationis totius locutionis, cum terminus a quo non remaneat in ultimo instanti locutionis. Relinquitur ergo quod demonstrat hoc quod est commune utrique termino indeterminate. Sicut autem in formalibus mutationibus commune utrique termino est subiectum vel materia; distinguuntur autem termini per formas accidentales vel substantiales; ita in transubstantiatione communia sunt accidentia sensibilia, quae remanent; diversitas autem est subiecti. Unde sensus est: *Hoc contentum sub his speciebus est corpus meum*. Et haec est causa quare cum pronomine non ponitur aliquid nomen, ne demonstratio ad aliquam speciem substantiae determinetur. Sicut enim in locutione quae significat tantum alterationem, per se subiectum est subiectum commune alterationis, ut cum dicitur, Hoc fit album; ita oportet quod in locutione quae facit transubstantiationem, subiectum sit hoc quod est commune in transubstantiatione.

Ad secundum dicendum, quod ratio illa procederet, si demonstratio pronominis ferretur ad contentum sub speciebus, secundum quod est determinatum ad speciem panis: quia corpus Christi non potest praedicari de pane, nisi cum verbo importante transitum. Sed sic non intelligitur demonstratio pronominis, sed sicut dictum est.

Ad tertium dicendum, quod Dominus, Joan. 6, loquebatur de hoc sacramento tantum secundum quod est ad actum refectionis; et quia refectioni magis convenit caro quam corpus secundum similitudinem ad refectionem corporalem; ideo ibi potius dixit carnem quam corpus. Sed in forma sacramenti debet exprimi et essentia sacramenti et significatio ipsius; et ideo potius debet dici corpus quam caro: tum quia essentialiter in hoc sacramento continetur ex vi sacramenti non solum caro, sed totum corpus Christi: tum quia hoc sacramentum significat repraesentando Christi passionem, quae erat per totum corpus. Significat etiam, quasi rem ultimam, corpus mysticum, scilicet Ecclesiam, quae propter distinctionem officiorum habet similitudinem cum toto corpore ratione distinctionis membrorum. Panis autem non est figura rei contentae in sacramento secundum quod est corpus homogeneum, sed secundum quod ex diversis conficitur granis; unde sua significatio magis aptatur ad totum corpus quam ad carnem.

Ad quartum dicendum, quod hoc sacramentum directe repraesentativum est dominicae passionis, quia Christus ut sacerdos et hostia Deo se obtulit in ara crucis. Hostia autem quam sacerdos offert, est una cum illa quam Christus obtulit secundum rem, quia Christum realiter continet; minister autem offerens non est idem realiter; unde oportet quod sit idem repraesentatione; et ideo sacerdos consecrans prout gerit personam Christi, proferit verba consecrationis recitative ex persona Christi,

ne hostia alia videatur. Et quia per ea quae gerit respectu exterioris materiae, Christi personam repraesentat; ideo verba illa simul et recitatione et significatione tenentur respectu praesentis materiae, quae est figura illius quam Christus praesentem habuit; et propter hoc dicitur convenientius: *Hoc est corpus meum*, quam: *Hoc est corpus Christi*. Vel etiam propter hoc quod sacerdos non habet actum exteriori, qui sit sacramentaliter causa consecrationis; sed in solis verbis prolatis consistit virtus consecrationis; et ideo ex persona illius proferuntur cuius virtute fit transubstantiatio.

Solutio V. Ad quintam quaestionem dicendum, quod multa sunt a Domino facta vel dicta quae Evangelistae non scripserunt, ut patet Joan. 21, quae tamen Ecclesia postea ab Apostolis accepta fideliter observavit.

Et secundum hoc dicendum ad primum, sicut Innocentius dicit (extra de celebrat. Miss., cap. *Cum Marthae*, § *Sane multa*), quod quamvis nusquam in sacra Scriptura legatur quod Dominus ad caelum oculos sublevaverit in coena; tamen hoc Ecclesia ex traditione Apostolorum recitat, et satis rationabiliter potest ex aliis locis Scripturae colligi. Legitur enim Joan. 11, quod in suscitacione Lazari oculos ad Patrem elevaverit; et similiter Joan. 17, orationem ad Patrem fundens. Hoc autem in artibus faciebat, gratias agens, et exemplum nobis ad Deum recurrendi praebens, secundum illud Psal. 122, 1: *At te levavi oculos meos qui habitas in caelis*. Et quia hoc sacramentum arduissimum est; ideo instituens hoc sacramentum probabiliter colligitur quod oculos ad Patrem levaverit, gratias agens Patri de reparatione humani generis, quae hoc sacramento figuratur, et nobis ostendens virtute divina hoc confici sacramentum.

Ad secundum dicendum, quod, sicut dictum est, haec verba: *Accipite et manducate ex hoc omnes*, non sunt de substantia formae; et ideo non est tanta vis faciendi, ut penitus eadem observentur. Et praeterea *comedere et manducare*, in nullo differentem habent significationem; et quamvis circa ista verba non ponatur in Evangeliiis verbum manducandi, ponitur tamen parum ante, Luc. 22, 13: *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar*.

Ad tertium dicendum, quod quamvis non exprimitur in Evangelio haec determinatio *omnes*, tamen intelligitur: quia sacramentalis manducatio est omnium, quamvis non spiritualis; ideo etiam exprimitur circa sumptionem sanguinis in Evangeliiis praedicta dictio, quia sanguis in redemptionem effusus est; redemptio autem omnium est quantum ad sufficientiam, quamvis non quantum ad efficaciam. Vel quia ultimo traditur sumptio sanguinis, quod circa eam dicitur, circa sumptionem corporis similiter intelligendum est.

ARTICULUS II.

Utrum forma consecrationis sanguinis consistat in his tantum verbis, hic est calix sanguinis mei. — (5 p., qu. 78, art. 1 et 5.)

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod forma consecrationis sanguinis consistat in his tantum verbis: *Hic est calix sanguinis mei*; et hoc quod additur: *Novi et aeterni testamenti, mysterium*

fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum non sit de forma. Evangelistae enim convenire debent in his quae sunt de substantia formae hujus sacramenti: quia verba formae hujus sacramenti recitative dicuntur ex persona Christi. Sed non conveniunt in verbis illis appositis, quia in nullo Evangelistarum leguntur, nec ab Apostolo, 1 Corinth. 11, haberi possunt. Ergo non sunt de forma hujus sacramenti.

2. Praeterea, sicut panis transubstantiatur in corpus Christi per consecrationem, ita vinum in Christi sanguinem. Sed consecratio quae fit his verbis, *Hoc est corpus meum*, sufficit ad transubstantiationem panis in corpus Christi. Ergo et haec verba: *Hic est calix sanguinis mei*, sufficiunt ad transubstantiationem vini in sanguinem Christi; ergo verba quae sequuntur non sunt de forma.

3. Praeterea, proprietates naturaliter consequuntur substantiam rei. Sed illud quod sequitur substantiam, non potest esse factivum transubstantiationis. Ergo cum illa verba quae sequuntur designant aliquas proprietates sanguinis in quem fit transubstantiatio, videtur quod non sint de forma.

Sed contra est quia Luc. 22, 20, interponuntur praedicta verba verbis formae; ita enim dicitur: *Hic est calix novi testamenti in meo sanguine*.

Praeterea hoc videtur ex ritu consecrationis: quia sacerdos non deponit calicem usque ad verba illa: *Haec quotiescumque feceritis*, quae non sunt de forma, quamvis sint Domini verba.

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod haec verba inconvenienter ponuntur: *Hic est calix sanguinis mei*. Unius enim modi est transubstantiatio panis in corpus Christi, et vini in sanguinem. Sed in transubstantiatione panis in corpus Christi ponitur corpus Christi in recto. Ergo in consecratione vini poni debet sanguis Christi in recto, ut dicatur, sicut Magister dicit in littera: *Hic est sanguis meus*; sicut etiam habetur Matth. 26.

2. Praeterea, in forma transubstantiante ex parte praedicti poni debet terminus in quem fit transubstantiatio, ut ex dictis patet. Sed transubstantiatio non fit in calicem alicujus. Ergo non debet praedecari in forma transubstantiante.

3. Praeterea, in forma sacramenti non debet poni aliquid quod non sit de substantia sacramenti. Sed calix non est de substantia sacramenti cum sit vas quoddam. Ergo non debet poni in forma sacramenti.

Sed contra est quod dicitur Luc. 22, 20: *Hic est calix novi Testamenti in meo sanguine*.

Ad idem est etiam usus Ecclesiae.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod etiam verba quae sequuntur, inconvenienter ponantur. Testamentum enim videtur pertinere ad traditionem mandatorum; unde et tabulae continentes decem praecepta, dicuntur tabulae testamenti. Sed traditio sacramentorum est alia a traditione mandatorum. Ergo in sacramentum non debet fieri mentio de testamento.

2. Praeterea, Ambrosius dicit (lib. 4 de Sacram., cap. 1), nostra sacramenta antiquiora esse sacramentis Judaeorum. Sed sacramenta Judaeo-

rum non pertinent ad novum testamentum, sed ad vetus. Ergo nec in sacramento isto, de quo Ambrosius loquitur, debet apponi: *Novi testamenti*.

3. Praeterea, novum et aeternum videntur ad invicem contrarietatem habere: quia aeternum est quod caret principio, novum autem est quod quantum ad sui principium est propinquum. Ergo est oppositio in adjecto.

4. Praeterea, illud quod potest esse jvamentum erroris, non debet apponi in forma sacramenti. Sed, sicut dicit Innocentius III (extra de celeb. Miss., cap.: *Con Marthae*, § *Ex eo autem*), quod dicitur: *Hoc mysterium*, quibusdam est adjuvamentum erroris, qui dicunt corpus Christi verum in altari non contineri, sed per significationem tantum. Ergo inconvenienter ponitur in forma.

5. Praeterea, hoc sacramentum, ut prius dictum est, praecipue videtur esse sacramentum caritatis, sicut et baptismus sacramentum fidei. Ergo inconvenienter dicitur: *Mysterium fidei*; sed magis dicendum esset: *Mysterium caritatis*.

6. Praeterea, sicut sanguis Christi pro nobis est effusus, ita corpus Christi pro nobis est traditum, ut ex verbis etiam Domini habetur, Luc. 22, 19: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur*. Cum ergo hoc non apponatur in forma corporis consecrandi, nec in consecratione sanguinis de effusione alii mentio deberet.

7. Praeterea, quod dicitur: *Pro vobis et pro multis effundetur*, aut accipitur de effusione quantum ad sufficientiam, aut quantum ad efficaciam. Si quantum ad sufficientiam, sic pro omnibus effusio est, non solum pro multis; si autem quantum ad efficaciam, quam habet solum in electis, non videtur distinguendum fuisse inter Apostolos et alios.

8. Praeterea, baptismus magis ordinatur contra amotionem mali quam eucharistia, quae maxime ordinatur ad perfectionem in bono. Sed in forma baptismi non fit mentio de remissione peccatorum. Ergo nec hic deberet dici: *In remissionem peccatorum*.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam quaestionem, quod circa hoc aliqui diversimode dixerunt. Quidam enim dicunt, quod hoc est tantum de forma: *Hic est calix sanguinis mei*, ut forma utriusque consecrationis sit consimilis. Sed quia conditiones appositae ad subjectum vel praedictum sunt de integritate locutionis alicujus; ideo alii probabilius dicunt, quod totum quod sequitur, est de forma, cum totum hoc quod additur non sit locutio per se, sed sit determinatio praedicti.

Ad primum ergo dicendum, quod verba supra dicta ex magna parte possunt ex diversis locis sacrae Scripturae colligi, quamvis non inveniuntur alicubi simul scripta. Quod enim dicitur: *Hic est calix*, habetur Luc. 22, et 1 Corinth. 2. Quod autem dicitur: *Novi testamenti*, ex tribus habetur, Matth. 26, et Marc. 14, et Luc. 22. Quod autem dicitur, *Aeterni*, et iterum, *Mysterium fidei*, ex traditione Domini habetur, quae per Apostolos ad Ecclesiam pervenit, secundum illud 1 Corinth. 11, 25: *Ego enim accepi a Domino quod et tradidi vobis*. Evangelistae enim non intendebant formas et ritus sacramentorum tradere, sed dicta et facta Domini enarrare.

Ad secundum dicendum, quod cum eucharistiae sacramentum sit memoriale dominicae passionis, in consecratione corporis Christi non repraesentatur nisi passionis substantia; sed in consecratione san-

guinis repraesentatur passionis mysterium: non enim a corpore Christi sanguis ejus seorsum fuit nisi per passionem; et ideo conditiones dominicae passionis exprimitur per verba sequentia magis in consecratione sanguinis quam in consecratione corporis.

Ad tertium dicendum, quod quamvis illa quae sequuntur sint ut proprietates consequentes Christi sanguinem in quantum hujusmodi, sunt tamen essentialia sanguini Christi in quantum est per passionem effusus. Non autem seorsum a corpore consecraretur sanguis Christi, sicut nec aliae partes ejus, nisi pro eo quod est in passione effusus; et ideo illa quae sequuntur, sunt essentialia sanguini, prout in hoc sacramento consecratur; et ideo oportet quod sint de substantia formae.

Solutio II. Ad secundam quaestionem dicendum, quod haec locutio: *Hic est calix sanguinis mei*, figurativa est, et potest intelligi dupliciter. Uno modo ut sit metonymica locutio, ut ponatur continens pro contento, secundum quod dicitur consuevimus, Bibe calicem vini, idest vinum contentum in calice. Ideo autem talis modus locutionis congruus est formae huius, quia sanguis de sui ratione non dicit aliquid potabile, immo magis aliquid quod natura abhorret in potum. Et quia in hoc sacramento sanguis Christi consecratur ut potus, ideo oportuit aliquid addi quod ad potum pertineret, scilicet calicem. Alio modo potest intelligi, ut sit metaphorica locutio, ut per calicem passio Christi designetur. Sicut enim calix vini inebriat, ita et passio sui amaritudinem quasi hominem extra se ponit: Thren. 3, 13: *Replevit me amaritudinibus, inebriavit me absinthio*; et hoc modo loquendi usus est Dominus de sua passione loquens, ut patet Matth. 26, 59: *Transeat a me calix iste*; et hic modus loquendi etiam est conveniens in hac forma: quia, ut dictum est, in consecratione sanguinis exprimitur directe mysterium passionis. Nec obstat quod solet objici, quod locutiones figurativae faciunt distrahere intellectum, et ita sunt causa evagationis: quia mens sacerdotis debet esse adeo fixa ad ea quae dicit, quod non qualibet levi occasione (1) evagetur.

Ad primum ergo dicendum, quod corpus de sui ratione non dicit aliquid repugnans cibo ex ipsa sui nominatione, sicut sanguis repugnat potui; et ideo non est similis ratio. Magister autem non posuit formam quantum ad verba, sed quantum ad sensum.

Ad secundum dicendum, quod transubstantiatio vini in ipsum calicem non fit, sed in contentum, scilicet sanguinem Christi, prout potus est, et prout est per passionem fusus; et ideo objectio cessat.

Ad tertium dicendum, quod quamvis vas illud non sit de substantia sacramenti, tamen contentum et significatum est de substantia sacramenti; et secundum hoc intelligitur locutio.

Solutio III. Ad tertiam quaestionem dicendum, quod, sicut dictum est, verba illa quae adduntur in consecratione sanguinis, exprimitur conditiones passionis, et praecipue secundum quod operatur in sacramentis. Sunt autem tria in passione consideranda, secundum quod in sacramentis operatur. Primo effectus quem inducit, qui est remissio peccatorum; et hoc tangitur in hoc quod dicit: *Qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum*. Secundo medium quo iste effectus in alios traditur, quod est fides, quae mediante ha-

bet effectum et in his qui praecesserunt et in his qui sequuntur; et quantum ad hoc dicit, *Mysterium fidei*; quod quidem potest referri ad ipsam passionem, quae est mysterium fidei, ut occultum quoddam latens in fide omnium Christi fidelium, et praecipue antiquorum, apud quos erat in mysterio abscondite diversimode figurata; et ad ipsum sanguinem, prout in sacramento continetur, quod quidem latet sub speciebus, et maximam habet difficultatem ad credendum; unde antonomastice dicitur, *Mysterium fidei*. Tertio finis ad quem perducit, qui est aeternorum perceptio, ad quem introducit Christus per sanguinem propriae passionis: in quo novum testamentum confirmatur, non quidem promittens temporalia, ut prius, sed aeterna; et quantum ad hoc dicit: *Novi et aeterni testamenti*. Et quia finis prius est in intentione, ideo, sine praemisso, per medium ad effectum passionis ostendendum verba formae perducunt.

Ad primum ergo dicendum, quod testamentum proprie est hereditatis percipiendae institutum filiis a patre; et ideo testamentum proprie pertinet ad promissionem honorum, quae nobis a Patre caelesti disponuntur; ad quod quidem testamentum praecipue se habent sicut via ad consequendum hereditatem promissam; et ita per posterius testamentum ad mandata pertinet.

Ad secundum dicendum, quod antiquitas illa intelligitur quantum ad similitudinem ritus. Dicitur autem hoc testamentum novum et ratione hujus sacramenti, quod in renovatione mundi institutum est tempore gratiae, et iterum ratione promissionis per sanguinem Christi confirmatae, quae vetus impedimentum consequendae hereditatis amovit; et sic quasi quaedam innovatio promissionis per mortem Christi facta est.

Ad tertium dicendum, quod dicitur novum et aeternum diversis rationibus: novum quidem ratione jam dicta; aeternum, vel ratione honorum aeternorum, de quibus est testamentum; vel ratione hujus sacramenti continentis Christum, qui est persona aeterna; vel ratione praedestinationis aeternae hanc gratiam praeparantis.

Ad quartum dicendum, quod nihil prohibet id quod est in aliquo occultatum et figuratum, secundum veritatem ibidem esse; et ideo frivolum jvamentum sui erroris accipiunt qui negant Christi sanguinem secundum veritatem in altari esse, propter hoc quod est ibi etiam secundum mysterium.

Ad quintum dicendum, quod eucharistia dicitur sacramentum caritatis Christi expressivum, et nostrae factivum; sed fides supponitur ad effectum hujusmodi sacramenti, quae mediante aliquis effectum participet; et ideo potius ponit ut medium perducens ad effectum fidem quam caritatem.

Ad sextum dicendum, quod hujus solutio ex dictis patet: quia hoc accidit propter hoc quod in consecratione corporis non signatur passio, sicut in consecratione sanguinis.

Ad septimum dicendum, quod sanguis Christi effusus est pro omnibus quo ad sufficientiam, sed pro electis tantum quo ad efficaciam; et ne putaretur effusus pro Judaeis tantum electis, quibus promissio facta fuerat, ideo dicit, *Vobis*, qui ex Judaeis, et multis, scilicet multitudine gentium. Vel per Apostolos sacerdotes designat (1), quibus me-

(1) Al. actione.

(1) Al. signat.

diantibus ad alios effectus passionis per dispensationem sacramentorum pervenit, qui etiam pro seipsis et pro aliis orant.

Ad octavum dicendum, quod remissio peccatorum non ponitur hic ut proprius effectus hujus sacramenti, sed ut effectus passionis, quae per consecrationem sanguinis exprimitur. De mutatione autem, additione et subtractione, idem dicendum hic quod supra positum est de forma baptismi, distinct. 5, quaest. 1, art. 2, quaestione. 2, 5 et 4.

ARTICULUS III.

Utrum verbis praedictis insit aliqua vis creata ad transubstantiationem faciendam.

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod verbis praedictis non insit aliqua vis creata ad transubstantiationem faciendam. Damascenus enim dicit (lib. 4 de Fide orthod., cap. 14), quod sola virtute Spiritus sancti fit conversio panis in corpus Christi. Sed virtus Spiritus sancti non est virtus creata. Ergo nulla virtus creata inest his verbis, per quam fiat transubstantiatio.

2. Praeterea, opus transubstantiationis videtur esse difficilius quam opus creationis; quia citius ratio consentit creationi quam huic conversioni; cum quidam etiam philosophi ratione naturali ducti creationem posuerint. Sed nulla virtus creata, secundum communem opinionem, potest Deo cooperari in opere creationis. Ergo multo minus in opere hujus conversionis.

3. Praeterea, difficilius est convertere panem in substantiam corporis Christi, quam purissimos sanguines Virginis: quia corpus Christi et sanguines Virginis habent materiam communem, quae est subiectum conversionis; quod non potest esse in conversione panis in corpus Christi. Sed in formatione corporis Christi ex Virgine non fuit aliqua virtus creata activa operans transformationem, ut in 5 lib., distinct. 5, quaest. 2, art. 2, dictum est. Ergo nec verbis praedictis inest aliqua virtus creata ad transubstantiandum.

4. Praeterea, nulla virtus creata potest operari aliquid supra naturam. Sed conversio panis in corpus Christi est maxime supra naturam, cum non servetur modus mutationis naturalis: quia neque est subiectum commune, et terminus ad quem est praexistens actu. Ergo non potest per virtutem creatam verbis formae collatam hujusmodi conversio fieri.

5. Praeterea, virtus activa directe proportionatur ei ad quod actio terminatur: quia hoc est intentum ab agente, et ex eo denominatur actio. Sed corpus Christi ad quod terminatur conversio, est multo dignius qualibet pura creatura. Ergo cum agens debeat esse nobilior factio, non potest aliqua virtus creata aliquid in corpus Christi converti.

6. Praeterea, faciens et factum, causa et causatum, debent esse simul: quia quod non est, non potest aliquid facere, vel alicujus causa existere. Sed cum conversio praedicta fiat in instanti, et verba formae successive proferantur; quando fit conversio, verba illa non possunt simul esse, nisi secundum aliquid minimum sui. Ergo virtute aliqua quae insit verbis, non potest fieri hujusmodi conversio.

7. Praeterea, verba ista non habent virtutem ex seipsis: hoc planum est. Si ergo habent aliquam

hujusmodi virtutem, oportet quod eis sit divinitus data. Oportet autem hanc virtutem esse simplicem, cum ejus effectus sit in instanti. Simplex autem virtus non potest successive dari, et ejus subiectum oportet esse simplex. Cum ergo verba praedicta compositionem habeant et successionem, non potest ipsis talis virtus esse collata.

8. Praeterea, inconveniens videtur facere aliquid nobilissimum, quod statim desinat esse. Sed virtus transubstantians est nobilissima, quod patet ex nobilitate effectus. Ergo cum verba formae statim esse desinant, inconveniens videtur, si ei virtus transubstantiandi data est a Deo.

9. Praeterea, verba ista non faciunt conversionem praedictam, nisi a sacerdote dicta. Sed anima sacerdotis magis est capax virtutis alicujus divinae quam verba prolata ab ipso. Ergo magis dicendum est quod haec virtus in sacerdote sit quam in verbis; si tamen aliqua virtus creata ad transubstantiationem operetur.

Sed contra est quod Dionysius dicit in fine eed. Hier., in ipsis, scilicet *consummatis invocationibus*, id est formis sacramentorum, esse *virtutes operativas ex Deo*. Sed verba praedicta sunt forma dignissimi sacramenti. Ergo est in ipsis aliqua virtus ad transubstantiandum.

Praeterea, Ambrosius dicit (lib. 4 de Sacram., cap. 4), quod sermo Christi creaturas mutat, et sic ex pane fit corpus Christi consecratione caelestis verbi. Verbum autem Christi est forma praedicta a Christo instituta, et ex ejus persona recitata. Ergo (1) virtute horum verborum fit transubstantiatio.

Praeterea, sacerdos non operatur ad transubstantiationem nisi proferendo verba. Si ergo verbis non inesset virtus ad transubstantiandum, tunc sacerdos non haberet aliquam potestatem spiritualem (2) conficiendi; et sic non haberet ordinem, qui est quaedam potestas ad hoc principaliter.

Solutio. Respondeo dicendum, quod circa hoc est duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod nulla virtus creata inest his verbis, quia fiat transubstantiatio; sed quod dicitur aliquando virtute horum verborum transubstantiationem fieri, intelligendum est, quod divina institutione firmatum est ut ad prolationem horum verborum conversio praedicta fiat virtute divina tantum; et sic etiam dicunt in omnibus aliis sacramentis, ut supra, distinct. 1, quaest. 1, art. 2, quaestione. 2, dictum est. Sed haec opinio dignitati sacramentorum novae legis derogat, et dietis sanctorum obviare videtur. Et ideo dicendum est, quod in verbis praedictis, sicut et in aliis formis sacramentorum, est aliqua virtus ex Deo; sed haec virtus non est qualitas habens esse completum in natura, qualiter est virtus alicujus principalis agentis secundum formam suam, sed habet esse incompletum, sicut virtus quae est in instrumento ex intentione principalis agentis, et sicut similitudines colorum in aere, ut supra, dist. 1 (ubi supra) dictum est.

Ad primum ergo dicendum, quod dictio exclusiva adjuncta principali agenti non excludit agens instrumentale: non enim sequitur: Solus hic faber facit cultellum; ergo martellus nihil ad hoc operatus est. Virtus enim instrumenti non est nisi

(1) *In editis nec virtute.*
(2) *Fortis specialiter.*

quaedam redundantia virtutis agentis principalis; unde in toto actio non attribuitur instrumento, sed principali agenti, secundum Philosophum; et propter hoc ex hoc quod dicitur, quod sola virtute Spiritus sancti fit hujusmodi conversio, non excluditur virtus instrumentalis, quae est in verbis praemis.

Ad secundum dicendum, quod virtus creata praesupponit materiam in qua operetur; quod quidem contingit esse dupliciter. Uno modo ita quod sit mutationis subiectum, sicut accidit in conversionibus naturalibus. Alio modo ita quod subsit termino a quo, non autem mutationi, sicut accidit in dicta conversione. Sed creatio neutro modo materiam praesupponit; et ideo magis potest aliquid Deo instrumentaliter cooperari in hac conversione quam in opere creationis. Utrum autem majoris virtutis sit ista conversio, vel creatio, dicitur infra, distinct. 11, quaest. 1, art. 5, quaestione. 4.

Ad tertium dicendum, quod si in conceptione unio includatur, quae simul cum ipsa facta est, major difficultas fuit in conceptione quam in transubstantiatione: quia illa unio est terminata ad esse divinae personae; haec autem transubstantiatio ad corpus Christi, quia panis non convertitur nisi in corpus Christi. Si autem conceptionis opus includat tantum conversionem sanguinum purissimum Virginis in corpus Christi, sic major difficultas est in hac conversione quam in illa conceptione; unde potuit etiam alicui creaturae conferre quod in illa conceptione sibi cooperaretur; quamvis non fuisset conveniens propter dignitatem (corporis) Christiservandam, quod tunc fiebat simpliciter, prius non sibi existens: quod hic non accidit; et ideo nihil deperit dignitati corporis Christi, si aliqua creatura accipiat instrumentalem virtutem operandi in id quod in corpus Christi transubstantiatur.

Ad quartum dicendum, quod nulla creatura potest agere ea quae sunt supra naturam quasi principale agens; potest tamen agere quasi agens instrumentale a virtute increata motum: quia sicut creaturae inest obedientiae potentia, ut in ea fiat quidquid Creator disposuerit, ita etiam ut ea mediante fiat, quod est ratio instrumenti.

Ad quintum dicendum, quod virtus agentis principalis respicit principaliter terminum ad quem; sed virtus causae instrumentalis non attingit ad terminum ad quem, sed habet operationem suam in his quae sunt circa terminum; sicut qualitates activae elementares non attingunt ad animae rationalis introductionem. Et similiter hic contingit: quia virtus illa instrumentalis quae inest verbis, habet operationem supra substantiam panis, quia verbum ad elementum accedit, secundum Augustinum, non est autem aliquo modo causa eorum quae in termino ad quem sunt, sicut quod sint accidentia sine subiecto, vel alicujus hujusmodi; et ideo obiectio cessat.

Ad sextum dicendum, quod virtus haec conversiva quae est in his verbis, cum sit sacramentalis, sequitur significationem, ut dictum est; significatio autem existentis conversionis, cum importet ordinem unius ad alterum, non potest fieri per dictionem, sed oportet quod per orationem fiat; cuius partes quamvis successive proferantur, tamen significatio est tota simul, quod tunc complet ultima orationis particula ad modum differentiae ultimae in definitionibus; et haec significatione existit. *S. Th. Opera omnia. V. 7.*

stante, in ultimo prolationis instanti fit transubstantiatio.

Ad septimum dicendum, quod significatio orationis, quamvis relata ad partes quibus sit significatio, videatur composita, tamen relata ad rem significatam simplex est, in quantum significat unum, scilicet compositionem hujus cum hoc; sicut etiam Philosophus dicit in 3 Metaph. (text. 19), quod substantia senaria non est bis tria, sed semel sex quam ibi qualitatem nominat. Unde sicut ad rem qualitatem senarii se habent partes ejus ut dispositiones materiales, non ut qualitates partium, sicut partes unius qualitatis totius; ita significationes partium sunt dispositiones ad significationem totius orationis, quae consurgit ex significatione ultimae partis in ordine ad omnes praecedentes: quia virtus conversiva sequitur significationem, ut dictum est; et ideo in ipso complemento significationis datur illa virtus orationi toti, ita quod partes singulae se habent materialiter tantum ad illam virtutem.

Ad octavum dicendum, quod valde conveniens est quod omne quod est propter quod erat; et quia virtus illa non erat ad perfectionem ejus cui dabatur, sed magis ad faciendum conversionem de qua loquimur, cum sit tantum instrumentalis virtus, ut dictum est; ideo non est inconveniens, si statim conversio facta, et verba et virtus verborum esse desinant.

Ad nonum dicendum, quod quando aliquid operis perficitur pluribus instrumentis, virtus instrumentalis non est complete in uno, sed incomplete in utroque, sicut manu et penna scribitur; et similiter contingit in proposito: quia virtus instrumentalis ad faciendam praedictam conversionem non tantum est in verbo vel in sacerdote, sed in utroque incomplete: quia nec sacerdos sine verbo, nec verbum sine sacerdote conficere potest. Et quia sacerdos est similior principali agenti quam verbum, quia gerit ejus figuram; ideo, simpliciter loquendo, sua virtus instrumentalis est major et dignior (unde etiam permanet, et ad multos hujusmodi effectus se habet): virtus autem verbi transit, et ad semel tantum est: sed secundum quid est potentior virtus verbi, in quantum effectui propinquior, quasi signum ipsius; sicut etiam penna est scripturae propinquior, sed manus scribenti.

ARTICULUS IV.

Utrum formae expectent se in operando.
(5 p., qu. 78, art. 8.)

Ad quartum sic proceditur. 1. Videtur quod formae expectent se in operando. Sicut enim se habet res ad rem, ita se habet forma ad formam. Sed res corporis non est sine re sanguinis: quia non consecratur corpus Christi sine sanguine. Ergo nec forma corporis operatur sine forma sanguinis.

2. Praeterea, hoc sacramentum est unum. Sed propter unitatem sacramenti species duae, scilicet panis et vini, se habent in ratione unius signi, ut dictum est. Ergo similiter duae formae se habent in ratione unius formae. Sed in una forma partes se expectant invicem ad agendum, ut dictum est. Ergo et forma corporis expectat formam sanguinis.

5. Praeterea, in baptismo tres immersiones se expectant in agendo. Ergo et similiter hae duae prolationes verborum.

Sed contra, si statim verbis prolatis, quando est orationis significatio, non esset ibi verum corpus Christi, haec esset falsa: *Hoc est corpus meum*. Sed in sacramento veritatis non contingit aliquid esse falsum. Ergo forma prima non expectat secundam in operando.

Praeterea, hostia non est adoranda ante consecrationem. Sed secundum communem modum Ecclesiae, statim dictis primis verbis formae super panem, ante formam sanguinis elevatur hostia a populo adoranda. Ergo ante formam sanguinis hostia est consecrata.

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod deficiente sacerdote post corporis Christi consecrationem non debet alius procedere ad consecrationem sanguinis. Quia unus sacramenti unus debet esse minister. Sed consecratio utraque ad unum sacerdotem pertinet. Ergo ab uno ministro fieri debet.

2. Praeterea, sacerdos consecrans gerit figuram Christi, ex cuius persona verba profertur. Sed Christus non est divisus, ut dicitur 1 Corinth. 1. Ergo nec verba dividi debent ut a diversis profertur.

Sed contra, ad perfectionem huius sacramenti utraque consecratio requiritur. Si ergo consecratio corpore non consecrat sanguis, sacramentum remanet imperfectum, quod est inconveniens.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod haec verba sine aliis quae in canone Missae dicuntur, non habeant vim faciendi. Quia in hoc sacramento requiritur intentio faciendi quod facit Ecclesia; et sic intentio debet esse secundum statuta Ecclesiae regulata. Sed profertur haec verba tantum, non servat Ecclesiae statuta. Ergo non conficit.

2. Praeterea, verba quibus fit consecratio, per se prolata, ad personam dicentis referuntur. Sed conversio panis et vini non fit in corpus et sanguinem dicentis, sed in corpus et sanguinem Christi. Ergo sine verbis praemis, quibus verba formae determinatur ad personam Christi, scilicet: *Qui pridie quam pateretur etc.*, non potest fieri conversio.

3. Praeterea, si verbis praedictis tantum posset fieri consecratio, tunc aliquis in periculo mortis existens, posset licite sine verbis praecedentibus conficere, sicut aliquis in necessitate potest baptizare omissis illis quae sunt ad decorem sacramenti. Sed hoc nunquam licet. Ergo sine verbis aliis ista non habent vim convertendi.

Sed contra est quod Ambrosius dicit (lib. 4 de Sac., cap. 4): *Sacramentum istud quod accipis, sermone Domini conficitur*; et loquitur de verbis praedictis. Ergo sine aliis ista prolata habent vim faciendi.

Praeterea, virtus conversiva sequitur significationem verborum, ut dictum est. Sed verba formae absque praecedentibus sufficienter significant hoc quod in sacramento hoc faciendum est. Ergo sine aliis habent vim conversivam.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam quaestionem, quod quidam dixerunt, quod prima forma non habet effectum suum nisi prolata forma secunda; nec secunda haberet effectum, nisi prima prius prolata: nec tamen effectus adoratur hostia ante consecrationem sanguinis, quia non adoratur quod est, sed quod erit. Sed illud non potest stare: quia forma materiae proportionari debet; unde sicut materiae distinctae sunt nec ad invicem commixtae, ita formae divisim operantur; quod patet ex hoc quod utraque per se completam significationem habet. Et ideo dicendum cum aliis, quod formae praedictae non expectant se mutuo in operando.

Ad primum ergo dicendum, quod in hoc sacramento dupliciter aliquid continetur; scilicet ex vi sacramenti, et ex naturali concomitantia; et quia sacramentum est institutum in usum fidelium, ideo ex vi sacramenti continetur in hoc sacramento quod in usum fidelium venit. Et quia in pane consecrato non continetur sanguis Christi secundum quod est in usum potus fidelium, ideo non continetur ibi ex vi sacramenti, sed ex naturali concomitantia, qua convenit ut corpus Christi non sit sine sanguine; et e contrario est de vino consecrato. Unde panis non convertitur per vim primorum verborum in corpus et sanguinem, sed in corpus sine sanguine veniente in usum potus fidelium. Causa autem quare divisim sanguis a corpore consecratur, cum nunc non sit divisus, potest sumi ex usu ad quem est sacramentum, quia manducatio in cibo et potu consistit; et ex eo quod per sacramentum repraesentatur, quia in passione sanguis Christi a corpore divisus fuit.

Ad secundum dicendum, quod duae formae in hoc sacramento non pertinent ad unum sacramentum quasi unam formam constituent, sicut ex diversis dictionibus constituitur una forma; sed pertinent ad unum sacramentum mediantibus diversis partibus huius sacramenti; et ideo utraque habet seorsum effectum suum supra partem ad quam ordinatur.

Ad tertium dicendum, quod tres immersiones referuntur ad unum characterem, qui est res et sacramentum in baptismo; sed diversae formae referuntur ad diversa, quae sunt res et sacramentum hic; et ideo non est simile.

Solutio II. Ad secundam quaestionem dicendum, quod secundum statutum concilii Toletani (7, can. 2), si sacerdos impeditur, ut coeptum Missarum officium explere non possit, alius sacerdos debet explere quod ille inchoavit, ita quod incipiat sequens sacerdos ubi primus dimisit, si sciatur: si autem nesciatur, debet a capite incipere: non enim dicitur iteratum quod nescitur esse factum. Nec aliquid per hoc derogatur unitati sacramenti: quia omnes unum sumus in Christo propter fidei unitatem. Secundum tamen Innocentium tertium consultus est ut illa hostia jam consecrata seorsum posita, super aliam deinceps totum officium iteretur.

Et per hoc patet solutio ad obiecta.

Solutio III. Ad tertiam quaestionem dicendum, quod quidam dixerunt quod verba ista, in quibus forma consistit, ut dictum est, si per se dicantur sine aliis, non faciunt conversionem, ad minus sine illis quae sunt in canone Missae. Sed hoc non videtur probabile: quia secundum Augustinum

(super Joan., tract. 80), *accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum*. Verbum autem quod accedente ad elementum fit sacramentum, a sanctis dicitur esse verbum Salvatoris; unde alia sunt de solemnitate sacramenti, non de necessitate. Et ideo cum aliis dicendum est quod in his verbis sine aliis potest confici corpus Christi, quamvis graviter peccaret qui hoc faceret. Et quod haec opinio sit verior, patet ex hoc quod non sit idem canon Missae apud omnes, et secundum diversa tempora, diversa sunt in canone Missae superaddita.

Ad primum ergo dicendum, quod ad sacramentum requiritur intentio faciendi quod facit Ecclesia in essentialibus sacramento, non autem in his quae pertinent ad decorem vel solemnitatem sacramenti, sicut in baptismo patet.

Ad secundum dicendum, quod ex ipsa intentione profertur possunt verba formae ad personam Christi referri, etiam verbis aliis non praemis, si sacerdos verba praedicta in persona Christi dicere intenderet.

Ad tertium dicendum, quod baptismus est sacramentum necessitatis; et ideo concessum est ut imminente necessitate articulo possit aliquis baptizare sine solemnitate ab Ecclesia instituta. Secus autem est de hoc sacramento: quia alicui in necessitate constituto sufficeret spiritualiter manducare, si sacramentaliter manducare non posset; et ideo in nullo casu a peccato excusaretur.

Expositio textus.

Post sacramentum baptismi et confirmationis sequitur eucharistiae sacramentum. Videtur quod male ordinet. Quia quod est per essentiam, prius est quam id quod est per participationem. In hoc autem sacramento continetur Christus per essentiam, in aliis vero per participationem suae virtutis. Ergo hoc sacramentum ante omnia alia determinare debuit.

Praeterea, Dionysius aliter ordinat. Prius enim de baptismo, et postea de eucharistia, et postea de chrismate determinat. Ergo videtur quod Magister hic ordinem pervertat.

Et dicendum ad primum, quod sacramenta sunt ordinata ad usum fidelium; unde ordo sacramentorum non attenditur secundum contentorum ordinem sed secundum quod veniunt in usum fidelium; et ideo baptismus ante eucharistiam ab omnibus ponitur.

Ad secundum dicendum, quod Dionysius determinat de sacramentis secundum quod sunt actiones hierarchicae, ut supra, dist. 2, qu. 1, art. 2 in corp., dictum est; et ideo ordinem sacramentorum attendit, secundum quod per ea distinguuntur personae, ut in hierarchia et ordine. Et quia eucharistia non importat aliquam distinctionem supra baptismum, cum ex hoc ipso quod baptizatur aliquis, ad eucharistiae perceptionem deputetur; confirmatio autem addit; ideo praenitit eucharistiam confirmationis, sicut commune ad proprium. Magister autem determinat de sacramentis secundum quod sacramenta sunt medicinae quaedam sanificantes; et ideo secundum ordinem sanificationum ordinat sacramenta; et quia amplioris sanificationis est eucharistia quam confirmatio; ideo postremo de ea determinat.

Intelligi datur antiquiora esse sacramenta Chri-

stianorum quam Iudaeorum. Videtur hoc esse falsum: quia hoc sacramentum quo ad rem non fuit ante adventum Christi; quo ad speciem autem et ritum fuerunt sacrificia, quae erant sacramenta Iudaeorum, etiam ante Melchisedech.

Et dicendum, quod loquitur quantum ad figuram huius sacramenti per similitudinem speciei et ritus. Sacramenta autem quae in lege naturae fiebant, non erant figurae sacramentorum veteris legis, sed magis passionis Christi.

Consecratio quibus fit verbis? etc. Videtur falsum esse quod dicit: quia non dicitur: *Accipite et edite, sed manducate*; et praeterea hoc non est de forma, ut dictum est supra, qu. 2, art. 2. Item non dicitur: *Hic est sanguis meus, sed: Hic est calix sanguinis mei*.

Et dicendum, quod Magister non intendit hic definite ponere verba quibus fit consecratio, sed explanare quod verbis Domini fit; non tamen in omnibus verbis quae ipse ponit, nec eisdem numero, sed eisdem quo ad sensum.

Per reliqua autem omnia quae dicuntur, laus Deo deferretur. Sciendum, quod eorum quae in officio Missae dicuntur, quaedam dicuntur per sacerdotem, quaedam per ministros, quaedam a toto choro. Ea quidem quibus populus immediate ordinatur ad Deum, per sacerdotes tantum dicuntur, qui sunt mediatores inter populum et Deum; quorum quaedam dicuntur publice, spectantia ad totum populum, in cuius persona ipse solus ea Deo proponit, sicut orationes et gratiarum actiones; quaedam privatim, quae ad officium ipsius tantum spectant, ut consecrationes, et huiusmodi orationes quas ipse pro populo facit; tamen in persona populi orans etiam in omnibus praemittit: *Domine vobiscum*, ut mens populi Deo conjungatur ad ipsum per intentionem erecti. Et quia populus in his quae ad Deum sunt, sacerdotem duem habet, ideo in fine cuiuslibet orationis populus consentit respondens: *Amen*; unde et omnis sacerdotis oratio alie terminatur, etiam si privatim fiat. Ad ea vero quae per ministerium aliorum divinitus sunt tradita, per ministros altaris populus ordinatur. Ea vero quae ad dispositionem populi pertinent, chorus prosequitur. quorum quaedam a sacerdote inchoantur, quae ad ea pertinent quae rationem humanam excedunt, quasi divinitus accepta: quaedam chorus per seipsum, quibus illa declarantur quae rationi sunt consona. Item quaedam pertinent ad populum ut praeparatoria ad divina percipienda; et haec a choro praemittuntur his quae a ministris et sacerdote dicuntur; quaedam vero ex perceptione divinarum in populo causata; et haec sequuntur.

His ergo visis, sciendum est, quod quia omnis nostra operatio a Deo inchoata, circulariter in ipsum terminari debet; ideo Missae officium incipit ab oratione, et terminatur in gratiarum actione. Unde tres habet partes principales; scilicet principium orationis quod durat usque ad epistolam; medium celebrationem ipsam quae durat usque ad postcommunione; et finem gratiarum actionis exinde usque in finem. Prima pars duo continet; scilicet populi praeparationem ad orationem, et ipsam orationem. Praeparatur autem populus ad orationem tripliciter. Primo per devotionem, quae exciatur in introitu; unde et sumitur ex aliquo pertinente ad solemnitatem, in cuius devotionem populus con-

gregatur, et etiam adiungitur Psalmus. Secundo humilitatem, quae fit per *Kyrie eleison*, quia misericordiam petens miseriam proficitur; et dicitur novies propter novem choros Angelorum, vel propter fidem Trinitatis, secundum quod quaelibet persona in se consideratur et in ordine ad alias. Tertio per rectam intentionem, quae ad caelestem patriam et gloriam dirigenda est, quae omnem rationem humanam excedit; et hoc fit per *Gloria in excelsis*, quod chorus prosequitur sacerdote inchoante; et ideo non dicitur nisi in solemnitatibus quae nobis caelestem solemnitatem repraesentant; in officiis vero luctus omnino intermittitur. Deinde sequitur oratio ad Deum pro populo fusa, quam sacerdos publice proponit praemisso *Dominus vobiscum*, quod sumitur de Ruth 2. Pontifex autem dicit: *Pax vobis*, gerens tyrum Christi qui his verbis discipulos post resurrectionem allocutus est, Joan. 20.

Secunda autem pars principalis tres partes continet. Prima est populi instructio usque ad offertorium; secunda, materiae oblatio usque ad praefationem; tertia, sacramenti consummatio usque ad post communionem. Instructio autem populi fit per verbum Dei, quod quidem a Deo per ministros suos ad populum pervenit; et ideo ea quae ad instructionem plebis pertinent, non dicuntur a sacerdote, sed a ministris. Ministerium autem verbi Dei est triplex. Primum auctoritatis, quod competit Christo qui dicitur minister, Rom. 15, de quo dicitur Math. 7, 29: *Erat autem in potestate docens*. Secundum, manifestae veritatis quae competit praedicatoribus novi testamenti, de quo dicitur 2 Corinth. 5, 6: *Qui et idoneos nos fecit ministros etc.* Tertium figurati, quod competit praedicatoribus veteris testamenti; et ideo doctrinam Christi proponit diaconus. Et quia Christus non solum est homo, sed Deus; ideo diaconus praemittit: *Dominus vobiscum*, ut ad Christum quasi ad Deum homines attentos faciat. Doctrina vero praedicatoribus novi testamenti proponitur per subdiaconos. Nec obstat quod aliquando ab eis legitur loco Epistolae aliquid de veteri Testamento, quia praedicatoribus novi testamenti etiam vetus praedicant. Doctrina vero praedicatorum veteris testamenti per inferiores ministros legitur non semper, sed illis diebus quibus praecipue configuratio novi et veteris testamenti designatur, ut in jejuniis quatuor temporum, et quando aliqua celebrantur quae in veteri lege figurata sunt, sicut passio, nativitas, baptismus, et aliquid huiusmodi. Et quia utraque doctrina ordinat ad Christum, et eorum qui praebant, et eorum qui sequebantur; ideo doctrina Christi postponitur quasi finis. Ex doctrina autem ordinante ad Christum duplex effectus populo provenit, quibus etiam homo praeparatur ad doctrinam Christi: scilicet profectus virtutum, qui per graduale (1) insinuat: dicitur enim a gradu quo ascenditur de virtute in virtutem, vel a gradibus altaris ante quos dicitur; et exultatio habita de aeternorum spe, quod insinuat *Alleluja*; unde et replicatur propter stolam animae et corporis. In diebus vero et officiis luctus intermittitur, et loco eius, tractus ponitur, qui asperitate vocum et prolixitate verborum praesentis miseriae incolatum insinuat. Tempore autem resur-

(1) *Al. pro gradu.*

rectionis duplex *Alleluja* dicitur propter gaudium resurrectionis capitis, et membrorum. Effectus autem evangelicae doctrinae est fidei confessio; quae quia supra rationem est, a sacerdote inchoatur symbolum fidei et chorus prosequitur, nec dicitur nisi in illis solemnitatibus de quibus fit mentio in symbolo, sicut de nativitate, resurrectione, de Apostolis, qui fidei fundatores exiterunt, ut 1 Corinth. 5, 10: *Ut sapiens architectus fundamentum posui*.

Deinde sequitur secunda pars partis secundae principalis quae pertinet ad materiae consecrandae oblationem; et haec tria continet. Praemittitur enim offerentium exultatio, quasi praeparatoria, in offertorio, quia *hilarem datorem diligit Deus*, 2 Corinth. 9, 7: exprimitur ipsa oblatio dum dicitur: *Suscipe sancta Trinitas*: petitur oblationis acceptatio per orationes secreto dictas, quia hoc sacerdotis tantum est Deum oblationibus placare: ad quam orationem sacerdos per humilitatem se praeparat dicens: *In spiritu humilitatis et in animo contrito suscipiamur a te Domine*. Et quia haec tria praedicta exigunt mentis erectionem ad Deum, ideo omnibus tribus praemittitur: *Dominus vobiscum*, loco cuius quando oratio secreta facienda est, dicitur: *Orate fratres*.

Tertia pars secundae principalis partis, quae ad sacramenti perceptionem pertinet, tria continet. Primo praeparationem; secundo sacramenti perfectionem, ibi: *Te igitur etc.* Tertio sacramenti susceptionem, ibi: *Oremus. Praeceptis salutaribus moniti, et divina institutione formati audemus dicere*. Praeparatio autem populi et ministrorum; et sacerdotis ad tantum sacramentum fit per devotam Dei laudem; unde in praefatione, in qua fit dicta praeparatio, tria continentur. Primo populi excitatio ad laudem, ubi sacerdos praemisso *Dominus vobiscum*, quod ad totam hanc tertiam partem referendum est, inducit ad mentis erectionem, dicens: *Servum corda*, et ad gratiarum actionem, dicens: *Gratias agamus Domino Deo nostro*. Secundo Deum implorat ad laudem suscipiendum, ostendens laudis debitum, dicens: *Vere dignum*, ratione dominii (unde subdit: *Domine sancte*); *justum ratione paternitatis* (unde subdit: *Pater omnipotens*); *aequum*, ratione Deitatis (unde subdit: *Aeternus Deus*); *salutare*, ratione redemptionis (unde subdit: *Per Christum Dominum nostrum*). Quandoque vero adiungitur aliqua alia laudis materia secundum congruentiam solemnitatis, sicut: *Et te in Assumptione Beatae Mariae semper virginis collaudare*; etiam proponens laudis exemplum: *Per quem majestatem tuam laudant Angeli*. Tertio populus laudes exsolvit Divinitatis, assumens Angelorum verba: *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus exercituum*, Isa. 6, 3; et humanitatis Christi, assumens verba puerorum, Matth. 21, 10: *Benedictus qui venit in nomine Domini*.

Illam autem partem quae perfectionem sacramenti continet, in tres dividitur, secundum tria quae sunt de integritate huius sacramenti: scilicet aliquid quod est sacramentum tantum; aliquid quod est res et sacramentum; aliquid quod est res tantum. In prima igitur parte continetur benedictio oblatae materiae, quae est tantum sacramentum; in secunda corporis et sanguinis Christi consecratio, quod est res et sacramentum, ibi: *Quam oblationem*; in tertia, effectus sacramenti postulatio

quod est res tantum, ibi: *Supra quae propitio ac sereno vultu respicere digneris*. Circa primum duo facit sacerdos: primo petit oblationis benedictionem, quae dicitur donum a Deo nobis datum, munus Deo a nobis oblatum, sacrificium ad nostram salutem a Deo sanctificatum; secundo petit offerentibus, sive pro aliis offertur, salutem, ibi: *in primis quae tibi offerimus etc.* Ubi tria facit: primo commemorat eos pro quorum utilitate offertur hostia tam quantum ad generalem statum Ecclesiae, quam quantum ad personas speciales, ibi: *Memento*; secundo commemorat eos in quorum offertur reverentia, ibi: *Communicantes*; et ponitur Virgo quae Christum in templo obtulit, Apostoli qui ritum offerendi nobis tradiderunt, et Martyres qui seipsum Deo obtulerunt, non autem Confessores, quia de iis antiquitus non solemnizabat Ecclesia, vel quia non sunt passi sicut Christus, cuius passionis memoriale est hoc sacramentum: tertio concluditur expresse quid per oblationem hostiae impetrandum petatur, ibi: *Hanc igitur oblationem etc.*

Quam oblationem etc. Haec pars ad consecrationem pertinet, quae tria continet: primo imploratur consecrantis virtus; secundo perficitur consecratio, ibi: *Qui pridie quam pateretur, accepit panem*; tertio exponitur rei consecratae commemoratio, ibi: *Unde et memores etc.* Verba autem illa quae ibi dicuntur: *Benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemque*, possunt referri uno modo ad hoc quod est res contenta in hoc sacramento, scilicet Christum, qui est hostia benedicta ab omni macula peccati immunis; *adscripta*, idest praefigurata figuris veteris testamenti, et praedestinatione divina praedeterminata; *rata*, quia non transitoria; *rationabilis*, propter congruitatem ad placandum; *acceptabilis*, propter efficaciam. Alio modo possunt referri ad ipsam hostiam, quae est sacramentum tantum; quam petit fieri benedictam, ut Deus eam conseret, et ut confirmet quantum ad memoriam; *adscriptam*, quantum ad propositum immobile; *rata*, ut ante acceptet; *rationabilem*, quantum ad iudicium rationis; *acceptabilem*, quantum ad beneplacitum voluntatis. Tertio modo possunt referri ad effectum; unde dicit, *Benedictam*, per quam benedicimur; *adscriptam*, per quam in caelis ascribamur; *rata*, per quam in membris Christi censamur; *rationabilem*, per quam a bestiali sensu eruaumur; *acceptabilem*, per quam Deo accepti simus.

Supra quae propitio ac sereno vultu respicere digneris. Hic petit sacerdos sacramenti effectum; et primo effectum gratiae; secundo effectum gloriae, ibi: *Memento etiam Domine famulorum famularumque tuarum*. Circa primum duo facit: primo

petit acceptari sacramentum, quod est gratiae causa; secundo petit dari gratiae donum, ibi: *Supplices te rogamus*; cuius expositio infra, dist. 53, ponetur. Effectum autem gloriae primo petit jam mortuis, ibi: *Memento*; secundo adhuc vivis, ibi: *Nobis quoque peccatoribus*. Completer autem canon Missae more aliarum orationum in Christo, ibi: *Per Christum Dominum nostrum*, per quem hoc sacramentum originem habet et quantum ad substantiam; unde dicit, *Creas* propter esse naturae; *sanctificas*, propter esse sacramenti; et quantum ad virtutem; unde dicit, *Vivificas*, propter effectum gratiae, quae est vita animae; *beneficis*, propter gratiae augmentum; et quantum ad operationem, sive usum; unde dicit: *Et praestas nobis*.

Oremus. Praeceptis salutaribus moniti, et divina institutione formati audemus dicere. Hic ponitur sacramenti perceptio (1), ad quam praemittitur praeparatio communis et specialis. Communis triplex: primo enim ponitur sacramenti petitio in oratione dominica, in qua dicitur: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*; secundo percipientium expiatio per orationem sacerdotis: *Libera nos*; tertio pacis adimpletio, ibi: *Pax Domini*. Hoc enim sacramentum est sanctitatis et pacis; et quia pax Christi exsuperat omnem sensum, ideo pacis petitio a sacerdote inchoatur, cum dicit *Pax Domini*, et a choro completur, cum dicitur, *Agnus Dei*; et sic tria a sacerdote incepta prosequitur, scilicet, *Gloria in excelsis*, quod pertinet ad spem; *Credo in unum Deum*, quod pertinet ad fidem; *Pax Domini*, quod pertinet ad caritatem. Petit autem populus misericordiam quantum ad amotionem mali contra miseriam culpae et poenae, et pacem quantum ad consecutionem omnis boni; unde ter *Agnus Dei*, dicitur. Praeparatio autem specialis sacerdotis sufficientis fit per orationes quas privatim dicit, *Domine Jesu Christe*, et si quae aliae sunt.

Tertia pars principalis est gratiarum actionis; et continet duo: rememorationem accepti beneficii in cantu antiphonae post communionem, et gratiarum actionem in oratione, quam sacerdos prosequitur, ut conformiter finis Missae principio respondeat.

Sciendum autem, quod in officio Missae, ubi passio repraesentatur, quaedam continentur verba graeca, sicut, *Kyrie eleison*, idest Domine miserere; quaedam hebraica, sicut *Alleluja*, idest laudate Deum; *Sabaoth*, idest exercituum; *Hosanna*, salva obsecro; *Amen*, idest vere, vel fiat: quaedam latina, quae patent: quia his tribus linguis scriptus est titulus crucis Christi, Joan. 19.

(1) *Al. additur primo enim ponitur sacramenti perceptio.*

DISTINCTIO IX.

De duobus modis manducandi.

Et sicut duae sunt res illius sacramenti, ita etiam duo modi manducandi. Unus sacramentalis, scilicet quo boni et mali edunt; alter spiritalis, quo soli boni manducant. Unde Augustinus (super Joan. tract. 26, et habetur de Consecr., dist. 2, cap. 4) *Quid est Christum*; *Quid est Christum manducare*? Non est hoc solum in sacramento corpus ejus

accipere (multi enim indigne accipiunt), sed in ipso manere, et habere ipsum in se manentem. Spiritualliter enim manducat qui in unitate Christi et Ecclesiae, quam sacramentum significat, manet. Nam qui discordat a Christo: nec carnem Christi manducat, nec sanguinem bibit, etsi tantum rel sacramentum ad iudicium sui quotidie accipiat. Spiritualem manducationem Augustinus distinguens a sacramentali (super Joan., tract. 26, et habetur de Consecr., dist. 2)